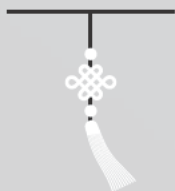

MASCARATAAL

De Meester zei: 'Mooie woorden en een bekoorlijk voorkomen zijn zelden tekenen van medemenselijkheid!' (*Gesprekken 1.3*)

Deze uitspraak komt twee keer in dezelfde bewoordingen voor in *Gesprekken*.³ Het is goed mogelijk dat Confucius in zijn lange loopbaan als leraar soms in herhaling viel. Wij betrapten onszelf er ook soms op dat we in onze colleges soms meerdere jaren dezelfde grappen maken of dezelfde voorbeelden gebruiken. Het is ook mogelijk dat deze uitspraak zo belangrijk werd gevonden, dat ze een dubbele opname in het boek rechtvaardigde.

Confucius ageert hier tegen het gekunsteld taalgebruik, waarmee een spreker iets mooier voorstelt dan het in werkelijkheid is, en tegen een verleidelijk uiterlijk, waarmee iemand eveneens de aandacht afleidt van minder welgevallige zaken. Hij plaatst ze tegenover medemenselijkheid. Kort gezegd komt die kerndeugd erop neer dat men bij elke handeling het gevolg daarvan voor de medemens in gedachten houdt. Om te weten of iemand medemenselijk is, moeten we dus nagaan wat die persoon doet en niet afgaan op de manier waarop hij of zij zich voordoet. Merk op dat Confucius hier het woord 'zelden' in de mond neemt. De kerndeugd is dus niet volledig gescheiden van een gekunsteld taalgebruik of een verleidelijk uiterlijk. Het is bijvoorbeeld denkbaar dat iemand zich mooi opmaakt en uitdost, niet om de eigen lichamelijke tekortkomingen te verbergen, maar om een ander te behagen. In dat geval kan een bekoorlijk voorkomen wellicht worden gezien als een uiting van medemenselijkheid.

Van de twee problemen die Confucius hier noemt, lijkt hij vooral moeite te hebben met het eerste. In meerdere passages in *Gesprekken* uit hij namelijk kritiek op het gekunsteld gebruik van woorden. Hij staat bovendien bekend als voorstander

³ *Gesprekken* 1.3 en 17.17.

van het juiste woordgebruik, een praktijk die 'rechtzetting der woorden' wordt genoemd.⁴ Hoewel we ons kunnen afvragen in welke mate Confucius die slagzin zelf hanteerde en wat hij er precies mee bedoelde, valt niet te ontkennen dat een zorgvuldige omgang met woorden hem na aan het hart lag. Zo bijvoorbeeld verdient een wrede tiran het niet om een 'verlicht vorst' te worden genoemd. Dat laatste zou een voorbeeld zijn van gekunsteld taalgebruik, waarbij de lovende woorden het machtsmisbruik verdoezelen, zoals een laag make-up oneffenheden van de huid bedekt.

Soms is verhullend taalgebruik redelijk onschuldig. Iemand met veel overgewicht kan bijvoorbeeld 'volslank' worden genoemd in plaats van 'dik'. Of die woordkeuze al dan niet wenselijk is, laten we hier in het midden. Wanneer het mildere woord echter is gekozen om de ander niet te kwetsen, dan kan de keuze worden gezien als een uiting van medemenselijkheid. Erger wordt het wanneer fraaie taal pijnlijke zaken verbloemt. Wie door een werkgever wordt 'afgevoeld' en de mogelijkheid krijgt aangeboden om 'zich elders te ontwikkelen', wordt eenvoudigweg ontslagen. Hoe fraaier de taal, hoe erger de werkelijkheid erachter, zo lijkt het. Een soldaat die door 'vriendelijk vuur' om het leven kwam, is even dood als wie een vijandelijke kogel in het hoofd krijgt. Wie 'gevorderde verhooringsmethoden' ondergaat, wordt (in weerwil van internationale verdragen) gemarteld. En 'nevenschade' is een wel heel kille manier om te verwijzen naar burgerslachtoffers bij een legeraanval. 'De pijn wordt volledig bedolven onder het jargon', zei de maatschappijkritische komiek George Carlin ooit over eufemismen. Confucius zou het roerend met hem eens zijn geweest. Waar mensenlevens verworden tot schadeposten, is medemenselijkheid immers ver te zoeken.

PAUL VAN ELS

4 Zie §31 'Het juiste woord'.